

VAN PAPENCRUYT TOT PAARDEBLOEM

Onze eigen moedertaal heeft voor alle dingen die we om welke reden dan ook belangrijk of interessant vinden wel een naam bedacht en onze wilde planten vormen daarop geen uitzondering, integendeel. Neem nou de "gewone" paardebloem, ons bekendste "onkruid" en een van de meest algemene soorten van de Europese flora. Van deze soort zijn in ons land niet minder dan 70 streek- of volksnamen gelokaliseerd en geregistreerd. Het bekende Woordenboek van Heukels uit 1907 geeft maar liefst 167 volksnamen van diezelfde paardebloem.

Elke streek kent zo haar eigen volksnamen die soms sterk van elkaar kunnen verschillen. Zoals al door Uttien in 1946 werd geconstateerd, is het daarbij opvallend dat de grootste rijkdom aan volksnamen altijd bij dié plantesoorten wordt aangetroffen, die door de agrariër als "schadelijk" worden ervaren. Elk volk geeft zich altijd veel moeite in het bedenken van scheldnamen en als men eenmaal aan het schelden is, kunnen de meest merkwaardige, al dan niet dialektische uitdrukkingen ontstaan. Haat maakt de tong en de fantasie eerder los dan bewondering. Zo is van één onzer fraaiste planten, *Salvia pratensis*, geen enkele streeknaam bekend; daarentegen bezit het meest gevreesde "onkruid" de grootste sortering. Dat de paardebloem kennelijk tot die laatste categorie gerekend wordt, blijkt wel uit de lijst van Heukels.

Streek- of volksnamen zeggen vaak iets over de eigenschappen of vormen van de betreffende soort. Om te kunnen vaststellen met welke soort we te maken hebben en of daaraan bepaalde (al dan niet vermeende) geneeskrachtige werkingen of magische danwel beschermende krachten werden toegekend, is kennis van die namen een eerste vereiste. Daarnaast geeft de geografische verspreiding van bepaalde volksnamen ons een indruk omtrent de draagwijdte van religie, heiligenverering, taboe, vooroordeel, bijgeloof en folkloristische gebruiken. Zo dragen de volksnamen van de paardebloem elementen in zich van allerlei aard, zoals vorm (boterbloem, dissel, ganzetong, hondstong, pluimbol, pluimpje), voeding (beddepissers, bitterplant, konijnengroen, melkbloem, melkwied, molsla, paardesla, pisploem, suikerrijblomme, veldsla, zoermelk), kinderspel (brievenbesteller, kaarsjes, kettinbloem, oorringen, uitblazertjes), religie (papenblad, papenstoelen, papenbloemen, papekruid) of geneesmiddel (erdgalle, gal, kankerbloem, schurftbloem).

Speciaal voor (Zuid-)Limburg kunnen we naast de alom bekende molsla als volksnamen noteren: gal, kettekroet, kettin-genstronk, luusblom, peetsjblom, pisploem, soermelk en zoermelk. De oudste (?) en tot in de 16e eeuw ook enige echte paardebloemnaam die we uit de volkstaal kennen, is "papencruyt" hetgeen een vrije vertaling is van de oudst bekende wetenschappelijke naam (13e eeuw) voor paardebloem: "Caput monachi" (letterlijk: monnikskop). Dodonaeus geeft in zijn "Cruydt-Boeck" uit 1608 de volgende verklaring voor de naam "papencruyt": "... omdat de bollekens daer de bloemen op gestaen hebben nae dat de hayrachte oft wollachte stuyfkens met het saet afgewaeyt zijn de gedaente van caele oft geschoren Monnikscoppen schijnen te hebben." De naam slaat dus op de kale bloembodem die, wanneer alle zaden afgevallen zijn, gelijkenis zou vertonen met de tonsuur (geschoren kruin) van een priester c.q. kloosterling.

Al die volksnamen hebben zonder uitzondering betrekking op de enige (toenmaals) bekende paardebloem: *Taraxacum officinale*, de paardebloem. Wanneer er één soort is die er zich op kan beroemen door iedereen gekend te worden, dan is het wel deze. Onderzoek heeft echter uitgewezen dat er in ons land véle soorten paardebloemen voorkomen: er zijn er momenteel 196(!) beschreven. Deze inheemse (micro)soorten bezitten evenwel geen van alle volksnamen en hebben daarenboven op een enkele uitzondering na zelfs geen officiële Nederlandse namen in onze flora's. In feite is de (overigens pas sinds 1907 officiële) naam "paardebloem" de Nederlandse naam van het volledige geslacht *Taraxacum*.

De paardebloem bezit overigens niet alleen een uitgebreide "woordenschat", maar wordt daarnaast ook gekenmerkt door een buitengewoon rijk en afwisselend leven. Voor wie over deze en nog vele andere onderwerpen met betrekking tot paardebloemen uitvoerig geïnformeerd wenst te worden, vindt in het op blz. 60 besproken boek "Paardebloemen, planten zonder vader" een schat aan informatie.

BART G. GRAATSMAN

VERSLAGEN VAN DE MAANDELIJKSE BIJEENKOMSTEN

TE MAASTRICHT OP 5 NOVEMBER

Tijdens deze bijzondere bijeenkomst waren naast leden van Kring Maastricht ook veel andere leden en gasten uit het hele land aanwezig om de uitreiking van de Rector Cremers-Penning aan dr. P.J. van Nieuwenhoven bij te wonen. De heer Van Nieuwenhoven ontving deze onderscheiding voor zijn grote verdiensten voor de bescherming van natuur en milieu in het algemeen en voor zijn werk voor het Genootschap in het bijzonder, waarbij met name zijn werkzaamheden als voorzitter, secretaris en (hoofd-)re-

Voorzitter van Westreenen biedt mevrouw van Nieuwenhoven bloemen aan. Achter hem met oorkonde dr. P.J. van Nieuwenhoven. (foto D.Th. de Graaf)